ABDÜLVÂHİD BİN İSMÂİL ET-TABERÎ (Ebü'l-Mehâsin er-Rûyânî)

Şafiî âlimlerinin büyüklerinden. İsmi Abdülvâhid bin İsmâil bin Ahmed bin Muhammed er-Rûyânî'dir. Künyesi Ebü'l-Mehâsin'dir. "Fahr-ül-İslâm" lakabı ile tanınmaktadır. 415 (m. 1025) senesinin Zilhicce ayında, Buhârâ'da doğdu, önce kendi memleketinde, babasından ve dedesinden Şafiî fıkhını öğrendi. Birçok beldeleri dolaşarak Nişâbûr'da Ebû Nâsır-ı Mervezî'den, Meyyâfârikîn'de Muhammed bin Beyân el-Kâzûnî'den fıkıh ilmini öğrendi. Hattâ Mâverâünnehr'e kadar gidip, bir müddet orada kalarak çok ilim tahsil etti. Çok hadîs-i şerîf dinleyip ezberledi. Şafiî mezhebinde büyük bir âlim olarak yetişti. "Kitâb-ül-Bahr" isimli eserin sahibidir. Taberistan vilâyetinin kadılığına ta'yin edildi. 502 (m. 1108) senesi Muharrem ayının onuncu Cum'a günü, İslâm dîninden ayrılan mülhidler tarafından Âmül'de şehîd edildi.

Ebü'l-Mehâsin Rûyânî, âlimler arasında yüksek bir mertebeye ulaşmıştı. Kendisine çok hürmet edilirdi. Sağlam bir i'tikâda sahipti. Çok kıymetli eserleri olup, her tarafta okunup istifâde edilirdi. Hâfızası, o kadar çok kuvvetli idi ki, bu hâli darb-ı mesel gibi herkes tarafından konuşulurdu. Hattâ kendisinin: "Şafiî mezhebinin kitaplarının hepsi yanıp kül olsaydı, ben onları ezberimden yazardım" dediği bildirilmektedir. Büyük Selçuklu devletinin veziri Nizâm-ül-mülk, kendisine çok ta'zîm ve hürmette bulunurdu. Onu Taberistan kadılığına ta'yin etti. Sonra Amül'e nakletti. Orada iken, mülhidler, sapık yolda olanlar tarafından şehîd edildi!

Şafiî mezhebinde fıkıh, usûl ve hılâf ilimlerinde derin bir âlim olan Ebü'l-Mehâsin; Abdullah bin Ca'fer el-Habbâzî Ebû İshâk İbrâhim bin Muhammed el-Mutehherî, Ebû Hafs bin Mesrûr, hocası Muhammed bin Beyân el-Kâzerûnî, Ebû Ganîm Ahmed bin Ali el-Kurâ'î, Hâfız Ebû Osman es-Sâbûnî, dedesi Ebü'l-Abbâs er-Rûyânî, Ebû Mensûr Muhammed bin Abdurrahmân et-Taberi ve Âmül'de Nişâbûr'da, Buhârâ'da, Gazne'de, Merv'de ve daha başka memleketlerdeki birçok âlimden hadîs-i şerîf dinlemiş ve ezberlemiştir.

Kendisinden de; Zâhir eş-Şehhâmî, Ebü'l-Fütûh et-Tâî, Ebû Reşîd İsmâil bin Ganîm, Ebû Tâhir es-Silefî, hafız İsmâil bin Muhammed et-Teymî ve daha pekçok âlim, hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuşlardır.

Kâdı Ebû Muhammed el-Cürcâni, onun hakkında diyor ki; "O, asrın bir tanesi idi. Fıkıh ilminde, zamanındaki âlimlerin İmâmı, en üstünü oldu."

İbn-i Sem'ânî diyor ki; "O, dil ve beyân bakımından büyük âlimlerin ve fazilet sahiplerinin reîsi idi. Onun yüksek bir mertebesi vardı. Bu diyarda herkes tarafından senet olarak kabûl edilmişti. Çalışmaları ve eserleri, çok övülürdü. Mezhebinde büyük bir âlim olup, şöhreti çeşitli memleketlere yayılmıştı. İlim ve fazilet sahibi olan birçok kimseler, kendisini ziyârete gelip istifâde ederlerdi."

Muhammed bin Ebî Sa'd diyor ki: "O, yaşadığı devirde Rey şehrinin en önde gelen âlimiydi. Ebü'l-Mehâsin er-Rûyânî asrının büyük Şafiî âlimidir."

İmâm-ı Sübkî, "Tabakât'ında diyor ki; "Ebü'l-Mehâsin, Taberistan ve onun köylerinden birisi olan Rûyân kadılığına ta'yin edilmişti. Daha sonra, Âmül'de inşâ edilen bir medreseye müderris olarak nakledildi. Âmül, ailesinin memleketidir. 502 senesinin Muharrem ayının onbirinci Cum'a gününe kadar orada kaldı. Tedrisât esnasında yazma işini bitirdikten sonra, doğru yoldan ayrılmış bir sapık tarafından, düşmanlık ve hased sebebiyle şehîd edildi. O, ilim için Bağdad'a gidenlerdendir."

Çok faydalı eserler yazdı. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

1. Bahr-ül-mezheb: Bu eser, Şafiî mezhebinde yazılmış kitapların en uzunu olmakla beraber; İmâm-ı Mâverdî'nin "Hâvî" kitabından ibâret sayılır. Bununla birlikte, Rûyânî'nin babasından ve dedesinden öğrendiği fıkhî mes'eleleri de içine almaktadır. Ayrıca diğer ba'zı mes'eleler daha vardır ki, fıkhî hükümler bakımından "Hâvi"den daha çoktur. 2. Menâsîs-ül-İmâm-ı Şafiî (veya Nusûs-üş-Şâfiî), 3. El-Kâfî, 4. Hilyet-ül-mü'min, 5. El-Fürûk, 6. Et-Tecribe, 7. Et-Tehzîb fî garîb-il-hadîs, 8. El-Avâlî.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Vefeyât-ül-a'yân cild-3, sh. 198

2) Tabâkât-üş-Şâfiiyye cild-7, sh. 193, 203

3) El-Bidâye ven-nihâye cild-12 sh. 170, 171

4) Miftâh-üs-se'âde cild-2, sh. 351

5) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 634

6) Mu'cem-ül-müellifîn cild-6, sh. 206